

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

**Народогосподарський комплекс Вінницької області: сучасний стан,
проблеми, перспективи**

Виконала: студентка 2 курсу
Geo1-M22 групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Географія)

Баланчук Тетяна Олександрівна

Керівник: Касіяник І.П., к.г.н., доцент
Рецензент : Касіяник І.П., к.г.н., доцент

Кам'янець-Подільський – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАРОДНОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	6
1.1. Характеристика народогосподарського комплексу Вінницької області.....	6
1.2. Особливості народогосподарського комплексу Вінницької області.....	19
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	28
2.1. Стан народогосподарського комплексу Вінницької області.....	28
2.2. Проблеми народогосподарського комплексу Вінницької області.....	40
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНИЙ ОГЛЯД НАРОДНОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	46
3.1. Перспективи дослідження народогосподарського комплексу Вінницької області.....	46
3.2. Практичні рекомендації щодо покращення народогосподарського комплексу Вінницької області.....	56
Висновки до розділу 3.....	62
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна глобалізація та стрімкий технологічний розвиток обумовлюють неухильну потребу в постійному вдосконаленні економічних, соціальних та технічних аспектів суспільного розвитку. Важливим складником цього процесу є народногосподарський комплекс, який визначає стійкість та конкурентоспроможність регіонів. Одним із таких регіонів в Україні є Вінницька область, що володіє значними економічними, аграрними та соціокультурними потенціалами. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку народногосподарського комплексу Вінницької області є актуальним об'єктом дослідження, який вимагає глибокого аналізу та наукового осмислення.

На тлі зростаючої конкуренції на світовому ринку та змінних зовнішніх умов, регіони країни стикаються з великими викликами щодо підвищення ефективності виробництва, розвитку інфраструктури, забезпечення соціального зростання та підвищення якості життя населення. Вінницька область, як ключовий гравець на аграрному, промисловому та соціальному фронтах, не є винятком. Аналіз сучасного стану народногосподарського комплексу Вінницької області, ідентифікація проблем та визначення перспектив є критичним завданням для досягнення стійкого розвитку області та врахування її специфіки.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є народногосподарський комплекс Вінницької області, який включає в себе аграрний сектор, промисловість, торгівлю та інші соціоекономічні сфери. Предметом дослідження є сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку цього комплексу.

Завдання дослідження

Основним завданням даної магістерської роботи є:

Аналіз сучасного стану народногосподарського комплексу Вінницької області з урахуванням його структури та особливостей.

Визначення ключових економічних, соціальних та екологічних проблем, що впливають на розвиток області.

Вивчення перспектив та можливостей для вдосконалення економічної діяльності, інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності Вінницької області.

Розробка рекомендацій та стратегічних підходів до подолання існуючих проблем та стимулювання стійкого розвитку народногосподарського комплексу області.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених завдань будуть використані комплексні методи дослідження, такі як аналіз статистичних даних, економіко-математичне моделювання, SWOT-аналіз, експертні опитування та інші наукові підходи.

Теоретичне значення. Теоретичне значення даної магістерської роботи полягає у систематизації і аналізі існуючих теоретичних концепцій, методів та підходів до вивчення розвитку народногосподарського комплексу регіону. Ця робота сприятиме вдосконаленню розуміння взаємодії між аграрною, промисловою та соціальною сферами регіону, виявленню ключових факторів, що впливають на їхню ефективність. Дослідження також покликане розкрити особливості трансформацій, які відбуваються в народногосподарському комплексі Вінницької області в умовах сучасної глобалізації та змінного економічного середовища.

Практичне значення. Результати даного дослідження матимуть велике практичне значення для регіональних органів влади, бізнес-структур, наукових інституцій та громадськості Вінницької області. Аналіз сучасного стану та ідентифікація проблем дозволять здійснити обґрунтоване планування розвитку, зосереджуючись на найбільш критичних аспектах.

Рекомендації, які будуть розроблені на основі результатів дослідження, можуть бути використані для формулювання та реалізації стратегічних кроків у напрямку підвищення ефективності господарської діяльності, розвитку інноваційних проектів, залучення інвестицій та стимулювання підприємницькості в регіоні.

Додатково, ця робота може стати важливим внеском у відомчі і міжгалузеві дослідження у галузі економіки та регіонального розвитку. Виявлення передового досвіду, інноваційних підходів та кращих практик, а також ідентифікація невирішених проблем може сприяти подальшій розробці стратегій розвитку регіонів в Україні та за її межами. Таким чином, дана магістерська робота має потенціал сприяти не лише розвитку Вінницької області, але й вплинути на загальні тенденції регіонального розвитку у контексті глобальних викликів та можливостей.

Структура магістерської роботи. Наукова робота складається із вступу, 3 розділів, висновків і списку використаних джерел, загальний об'єм магістерської роботи, - 75 сторінок.

ВИСНОВКИ

У розділі 1 "Теоретичні засади формування народногосподарського комплексу Вінницької області" було проведено аналіз теоретичних аспектів народногосподарського комплексу та його формування в регіоні. Було встановлено, що народногосподарський комплекс Вінницької області складається з аграрного, промислового, будівельного та інших секторів економіки. Також було виявлено основні принципи формування народногосподарського комплексу, такі як комплексність, координація та інтеграція.

У розділі 2 "Практичне дослідження народногосподарського комплексу Вінницької області" було проведено аналіз сучасного стану та проблем народногосподарського комплексу Вінницької області. Встановлено, що головними проблемами є недостатня інвестиційна привабливість регіону, відсутність сучасних технологій та низький рівень конкурентоспроможності. Проте, було виявлено такі перспективи розвитку, як розширення експортного потенціалу, розвиток інноваційного сектору та залучення іноземних інвестицій.

У розділі 3 "Методичний огляд народногосподарського комплексу Вінницької області" було розглянуто методи та підходи до аналізу та оцінки ефективності народногосподарського комплексу. Також було розроблено методичні рекомендації щодо покращення ефективності управління народногосподарським комплексом Вінницької області.

На сьогоднішній день народногосподарський комплекс Вінницької області має свої позитивні сторони, але й зіткнувся з певними проблемами. Розглянемо сучасний стан, проблеми, перспективи і зробимо висновки:

Сучасний стан:

Сільське господарство: Вінницька область славиться своєю родючою ґрунтовою покривною і відомими сільськогосподарськими угіддями.

Основними культурами є зернові (пшениця, ячмінь), олійні (соняшник), цукровий буряк, картопля тощо.

Промисловість: Область має добре розвинену харчову, легку та будівельну промисловість. Місто Вінниця є одним із центрів машинобудування в Україні.

Інфраструктура: Розвинута транспортна інфраструктура сприяє зручному сполученню міст і сіл області. Також є позитивні зрушення в розвитку електронної та інформаційної інфраструктури.

Проблеми:

Відсутність інвестицій: Брак інвестицій в галузь сільського господарства та промисловості обмежує можливості розвитку.

Екологічні проблеми: Погіршення екологічної ситуації, забруднення ґрунтів і водойм може впливати на якість продукції та здоров'я мешканців.

Міграція населення: Відтік молодого населення до більших міст та за кордон обмежує розвиток регіону.

Застаріла інфраструктура: Деякі райони мають застарілу інфраструктуру, що може ускладнювати забезпечення належних умов для життя та роботи.

Перспективи:

Розвиток агротехнологій: Використання сучасних агротехнологій може підвищити врожайність та якість сільськогосподарської продукції.

Привабливість для інвесторів: Залучення інвестицій у різні галузі може сприяти створенню нових робочих місць та розвитку економіки.

Екологічна свідомість: Розвиток екологічної свідомості може призвести до зменшення забруднення довкілля та покращення якості життя.

Отже, Вінницька область має значний потенціал для розвитку свого народогосподарського комплексу. Проте, для досягнення позитивних зрушень необхідно активізувати зусилля у напрямку залучення інвестицій, впровадження сучасних технологій та розвитку інфраструктури. Також важливо звернути увагу на екологічні аспекти, щоб зберегти родючість ґрунтів та забезпечити екологічно чистий розвиток. Розвиток освіти та привабливість регіону для молоді також грають ключову роль у майбутньому Вінницької області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абільтарова Е.Н. Основи охорони праці. Модуль 1: Правові та організаційні питання охорони праці, основи фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії: навч.-метод. посібник / Е.Н. Абільтарова, М. С. Корець, С. М. Яшанов. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 409 с.
2. Агрономічне ґрунтознавство: навч. посіб. для підгот. фахівців ОКР "бакалавр" напряму 6090101 "Агрономія" у ВНЗ II-IV рівнів акредитації М-ва аграр. політики та продовольства України / І.Д. Примак [та ін.]; за заг. ред. д-ра с.-г. наук, проф. І.Д. Примака. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. - 580 с.
3. Барвінський А.В. Оцінка і прогноз якості земель: підручник / А.В. Барвінський, Р.В. Тихенко. – К.: Медінформ, 2015. – 642 с.
4. Будзяк В.М. Сільськогосподарське землекористування (економікоекологічні та управлінські аспекти): монографія. - К.: Оріяни, 2006. – 385 с.
5. Вишневська О.М. Земельно-ресурсний потенціал сільських територій: теоретичні й практичні аспекти : [монографія] / О.М. Вишневська, О.С. Альбещенко, Н.В. Бобровська. – Миколаїв, 2018. – 184 с.
6. Вінницька обласна державна адміністрація. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vin.gov.ua/invest/analitika>
7. Гігієнічне значення ґрунту. Джерела забруднення ґрунту та його самоочищення: веб-сайт. URL: <http://pmses.net.ua> (дата звернення: 10.09.2019).
8. Ґрунти України: властивості, генезис, менеджмент родючості: ред. В.І. Купчик. - К.: Кондор, 2010. - 412 с.
9. Ґрунтознавство з основами геології: ред. Ю.М. Дмитрук та ін. – Чернівці : Книги-XXI, 2011. - 503 с. 59

10. Дідур І.М., Ткачук О.П. Екологічний вплив багаторічних трав на зміну структури ґрунту. Екологія і природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. 24 – 25 березня 2016 р. Ч. 1. Тернопіль: Крок. С. 263 – 265.

11. Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області (2017 рік) / Вінницька обласна державна адміністрація, Департамент екології та природних ресурсів, 2018 [Електронний ресурс]. – <https://menr.gov.ua/> – 259 с.

12. Еколого-географічна характеристика Вінницької області: веб-сайт. URL: <http://www.geograf.com.ua> (дата звернення: 19.08.2023).

13. Запольський А.К., Салюк А.І. Основи екології: підруч. К.: Вища школа, 2001. – 358 с.

14. Заходи для зменшення забруднення ґрунтів мінеральними добривами : веб-сайт. URL: <http://agro-business.com.ua> (дата звернення: 19.09.2019).

15. Катренко Л.А., Кіт Ю.В., Пістун І.П. Охорона праці: навч. посіб./ Суми: Університетська книга, 2004. 205 с.

16. Купінець Л.Є. Якість ґрунтів в системі забезпечення агрогосподарського природокористування / Л.Є. Купінець, Г.О. Тютюнник // Економічні інновації. - 2017. - Вип. 63. - С. 116-125.

17. Лапин А. П. Охрана труда в сельскохозяйственном производстве: Учеб. по-соб. / Лапин А.П., Лапин П.А., Бондарева Е.А.; подобщ. ред. Г. Н. Яговкина. - Самара, 2000. - Ч. 3: Фермерское хозяйство. - Самара, 2001. - 173 с.

18. Механіка ґрунтів, основи та фундаменти : підручник / Л. М. Шутенко, О.Г. Рудь, О.В. Кічаєва та ін.; за ред. Л.М. Шутенка; пер. з рос.;

Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2017. – 563 с.

19.Мудрак Г.В., Заєць В.В. Екологічна оцінка і перспективи оптимізації стану ґрунтів Вінницької області. Збірник наукових праць. Міжнародна наукова конференція молодих учених «Інновації в сучасній агрономії». 26-27 травня 2016 р. – Вінниця. – 2016. С. 36-40.

20.Надточій П.П., Мислива Т.М., Вольвач Ф.В. Екологія ґрунту: Монографія. Житомир: ПП Рута, 2010. – 473 с.

21.Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2015 році. – К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, ФОП Грінь Д.С. – 2017. – 350 с.

22.Опара Н.М. Охорона праці в аграрному секторі України: виклики та нові можливості для розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.pdaa.edu.ua>

23.Панас Р. Сучасні проблеми зниження родючості ґрунтів України і перспективи її відтворення та збереження / Р. Панас // Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва : збірник наукових праць Західного геодезичного товариства УТГК / Західне геодезичне товариство Українського товариства геодезії і картографії, Національний університет "Львівська політехніка". – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – Випуск 2 (26). – С. 102- 106.

24.Петрук В.Г., Васильківський І.В., Іщенко В.А. та ін. Нормування антропогенного навантаження на навколишнє середовище. Частина 1. Нормування інгредієнтного забруднення: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2013. – 253 с.

25. Польчина С.М. Загальне ґрунтознавство [Текст] : навч. посібник / С. М. Польчина. - Чернівці : Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича, 2008. - 100 с.

26. Правила охорони праці у сільськогосподарському виробництві. Затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України 29.08.2018 № 1240 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/> 61

27. Природно-сільськогосподарське районування України: монографія / Мартин А.Г., Осипчук С.О., Чумаченко О.М. Київ: ЦП "Компринт". – 328 с.

28. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» : Закон України від 28.02.2019 р. No 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 19.08.2023).

29. Про Охорону земель: Закон України від 18.12.2017 р. No 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15> (дата звернення: 19.08.2023).

30. Про охорону праці: Закон України від 20.01.2018 р. No 49. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> (дата звернення: 19.08.2023).

31. Разанов С.Ф., Вітер, О.П. Ткачук. Екологічна та техногенна безпека. Навчальний посібник для вивчення дисципліни. Вінниця: РВВ ВНАУ, 2013. – 125 с.

32. Razanov S.F., Tkachuk O.P., Mazur V.A., Didur I.M. Effect of bean perennial plants growing on soil heavy metal concentrations. Ukrainian Journal of Ecology, 2018, 8 (2). P. 294-300

33. Разанов С.Ф., Ткачук О.П. Інтенсивність забруднення ґрунту важкими металами за вирощування бобових багаторічних трав. Агропромислове виробництво Полісся. Вип. 10. 2017. С. 53 – 55.

34. Разанов С.Ф., Ткачук О.П. Підвищення екологічної безпеки ґрунтів та продукції рослинництва в зоні інтенсивного землеробства. Методичні рекомендації. Вінниця: РВВ ВНАУ, 2017. – 40 с.

35. Разанов С.Ф., Ткачук О.П., Мудрак Г.В. Методичні рекомендації до виконання і оформлення дипломних робіт студентами агрономічного факультету денної і заочної форми навчання (галузь знань: 101 – Природничі науки) освітнього ступеня «Магістр» зі спеціальності 101 «Екологія». Вінниця: ВНАУ, 2017. – 39 с.

36. Разанов С.Ф., Шевчук О.А. Обсяг застосування та екоотоксична оцінка хімічних засобів захисту рослин. Сільське господарство та лісівництво. 62 Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету, 2018. № 8. – С. 102-117.

37. Самусенко Ю.В. Вплив важких металів на врожайність сільськогосподарських культур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://superagronom.com/blog/>

38. Ткачук О.П. Вплив концентрації свинцю на зміну еколого-агрохімічних показників ґрунту. «Сільське господарство та лісівництво». Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. № 3, 2016. С. 217 – 225.

39. Ткачук О.П. Моніторинг довкілля: курс лекцій та практичні заняття: навчально-методичний посібник. Вінниця: РВВ ВНАУ, 2014. 418 с.

40. Ткачук О.П., Зайцева Т.М. Показники агроекологічної стійкості ґрунтів та фактори, що на них впливають. «Сільське господарство та лісівництво». Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. № 5, 2017. С. 137 – 145.

41. Ткачук О.П., Зайцева Т.М., Дубовий Ю.В. Вплив сільськогосподарських токсикантів на агроекологічний стан ґрунту. «Сільське господарство та лісівництво». Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. № 6 (том 2), 2017. С. 102 – 109.

42. Українські аграрії втрачають третину прибутків через ерозію ґрунтів - науковець: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua> (дата звернення: 19.08.2023).

43. Хилько М. І. Екологічна безпека України: Навчальний посібник / М.І. Хилько. – К., 2017. – 267 с.

44. Цицюра Я.Г., Броннікова Л.Ф., Пелех Л.В. Ґрунтовий покрив Вінниччини: генезис, склад, властивості та напрями ефективного використання: монографія Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 452 с.

45. Шевчук Г.М. Еколого-економічне обґрунтування органічного сільськогосподарського виробництва (на прикладі Рівненської області) 63 / Г. М. Шевчук // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2011. - № 4(1). - С. 241-251.

46. Шикула М., Гнатенко О. Охорона ґрунтів. - К. : Знання, 2011. - 398 с.

47. Шкатула Ю. М., Лігус Г.М. Оцінка екологічного стану ґрунтів м. Вінниці. Серія: Сільськогосподарські науки. Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету 2011. Випуск 9 (49). С. 197-210.

48. Шкатула Ю.М., Ткачук О.П., Тітаренко О.М. Сільськогосподарська екологія: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 512 с.

49. Панухник О. В. Методичне забезпечення стратегічного планування в регіонах України // Актуальні Проблеми Економіки. - 2011.- № 1(91). - С. 152 -157.

50. Головне управління статистики у Вінницькій області / Соціально-економічне становище Вінницької області / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/2010-11-23-14-38-32.html>

51. Офіційний сайт Державної служби статистики України
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.